

skoj, vezani i uz prijelaz iz monističkog sustava u pluralnu demokraciju. Jasno je koliko ulogu ima obrazovanje i kako presudan utjecaj može proisteci iz prosječnog obrazovanja populacije, koja je istodobno i subjekt i objekt svih tih velikih promjena. Pri tome je prosječna obrazovanost broj koji pokazuje kakvo institucionalno obrazovanje u prosjeku ima radno aktivna populacija u jednom nacionalnom sustavu.

Hrvatska je pitanja školstva prepustila volonterskim i brzopletim rješenjima i pojednostavnila ih ispod svih dopustivih razina. Pokazatelj niske razine obrazovanja u Hrvatskoj jest broj nepismenih, koji je 1991. iznosio 3% (u stanovništvu iznad 10 godina starosti) te razlikovanje stanovništva prema stupnju obrazovanja. 1991. u Hrvatskoj je više od 13% stanovništva bilo bez škole ili nepoznate školske sprema, a sa završenim fakultetom tek 5.3% populacije. Hrvatska u 1991. aproksimativno zaostaje za prosječnom obrazovanošću u Europi za 3 godine. Sedamdesetih godina započinje smanjenje zaposlenih u sekundarnom, a povećanje u tercijarnom sektoru, dok je krajem osamdesetih prisutan porast zaposlenih u kvadrilnom sektoru. Nagla promjena u odnosu poljoprivrednog i industrijskog stanovništva izazvala je brojne, uglavnom štetne posljedice, jer proces industrijalizacije u Hrvatskoj nije bio uravnotežen, generacijski raspoređen i nadziran. Razvoj cjelokupnog školskog sustava treba biti u funkciji tržišta rada. U industrijski razvijenim zemljama svijeta obrazovanje je davno prestalo biti pitanjem socijalnog i kulturnog standarda, već pitanjem razvoja i njegove strategije. Obrazovanje je imperativ razvoja, zaključuje autor.

Najdulji i ujedno najteže shvatljiv prilog u tematskom bloku jest "Obrisi hermeneutike predzida", autora Ive Paića. Teško shvatljiv ne zbog problema koji obrađuje, već zbog mnoštva stilsko-izražajnih sredstava koje autor rabi da bi oblikovao gotovo svaku svoju rečenicu. Paić se bavi pitanjem odrednica nacionalne svijesti u Hrvata, pri čemu posebnu pozornost pridaje analizi pojma "predzide" kao njenog bitnog dijela. Predzide označava dio cjeline koji se nalazi na mjestu konfrontacije dvaju ili više utjecaja i kao takav podložan je stalnim previranjima. Ako se uzme u obzir

činjenica da je vanjski neprijatelj podloga za integraciju među narodom, predzide dobiva svoj funkcionalni smisao. Hrvati sebe i svoj povijesni prostor nazivaju "predzidem", a to je zbog dugotrajne i česte uporabe predajom prenesene riječi koja je sastavnica legitimacijskih te poštapalica domoljubnih iskaza. Narod se tek djelomično može odrediti prostorno-vremenskim veličinama koje se koriste pri stvaranju jednostavne predodžbe predzida. Ivo Paić bez sumnje barata povijesnim činjenicama i filozofskim znanjima, no da bi se do njih uopće doprlo potrebno je razgrnuti ogroman sloj arhaizama, metafora i lingvističkih objašnjenja. U usporedbi s drugim priložima, tvrdnje kojih su iznesene jasno, koncizno i u duhu razumljivog, znanstvenog jezika, tekst "Obrisi hermeneutike predzida" doima se poput priloga zalutalog iz časopisa koji se bavi nekim posve drugim pitanjima i suradnici kojega su ljudi sasvim drugog profila.

Časopis *Društvena istraživanja* u ovom je broju donio prikaz stanja društvenih znanosti u jeku društvenih promjena na svjetskom, te specifično hrvatskom planu. Zaključak je svih autora kako društvene znanosti ne smiju čekati da promjene prodju ili se barem ublaže, već treba ići u korak s njima i prihvatiti ih kao normalno društveno stanje. S tim u skladu nužan je novi pristup obrazovnom sustavu kao važnoj eterminanti društvenog razvoja. Nužna je i nova paradigma u sociologiji, prilagođena novim društvenim uvjetima.

Jadranka Ferenčaković

ENTERPRISE IN TRANSITION

University of Split, Faculty of Economics,
Split, 1995, 372 str.

Jedna od najuočljivijih značajki posljednjeg desetljeća ovoga stoljeća intelektualna je tematska usredotočenost na tranzicijske procese i zbivanja nastala slomom komunističkih režima u zemljama istočne Europe. Propitivanje razlika i temeljnih sličnosti u pitanjima

demokracije i ljudskih prava, vlasničkih odnosa i tržišne orijentacije gospodarskog razvoja kao tri glavne skupine tranzicijskih problema zaokupljaju pozornost međunarodne i domaće stručne javnosti.

U tom obzoru odnos prema preobrazbi poduzeća kao osnovnoj jedinici poslovnog procesa zadobiva bitno mjesto preko kojega se procjenjuje uspješnost gospodarske tranzicije u cijelosti. Aktualni izazovi i iskustva u ovom području utemeljuju ujedno susret između znanosti istočnoeuropskih država sa znanošću ostalih demokratskih dijelova svijeta.

Razlaganje tranzicijskih modela i procesa s posebnim naglaskom na obilje podataka usmjerenih prema Hrvatskoj prezentirano je u zborniku *Poduzeće u tranziciji* nastalom okupljanjem radova iznesenih u obliku referata na Prvoj međunarodnoj konferenciji održanoj u Splitu, u listopadu 1995. Izdavač je u zborniku okupio 53 priloga.

Iako zbornik nije organiziran u tematske dijelove, što, naravno, otežava praktični pristup pojedinim problemima, kroz radove autora koji ga čine može se rekonstruirati nekoliko temeljnih polazišta koja prisutnu raznovrsnost uobličuju u sljedeće glavne cjeline. To su članci koji sažeto govore o **temeljnim pojmovima** s područja ekonomike i politike tranzicije i **glavnim problemima** u procesima te preobrazbe (npr. D. Vojnić, V. Samardžija, A. Vizjak), oni koji naglašavaju **aspekte preobrazbe poduzeća i ulogu malih tvrtki** u daljnjem sustavu gospodarstva (npr. A. Young, S. Hlawacek, S. Kayser, V. Franičević), oni u kojima se autori trude opisati tržišnu regulaciju i autonomiju gospodarske sfere, riječju, **izloženost tržištu** (npr. I. Ferenčak, M. Kaštelan Mrak, Lj. Vidušić). Uz ove, najzastupljenije teme, poticajni su i radovi koji analiziraju **globalne promjene vrijednosnih sustava** u preobrazbi prema tržišnom gospodarstvu, **poduzetničku kulturu** zemalja tranzicije, **sustav tehnoloških inovacija** sukladnih tranzicijskim procesima, djelotvornost **zakonske procedure**, ulogu svjetskog **financijskog tržišta**, **restrukturiranje turističkih poduzeća** u smjeru očekivane preobrazbe i brojni drugi prilozi koji čine danas prevladavajući okvir tranzicijskoj problematici.

Pri procjeni značaja zbornika koji je pred nama, kao i konferencije iz koje je proistekao, treba rasvijetliti događanja bliska njegovom pojavljivanju. S tom svrhom, u jednom od prvih tekstova koji se bavi naglašeno tranzicijskim tematskim krugom, autor nas upozna (povijesno-kronološkim kriterijem) s organizacijskom raznovrsnošću prisutnom u traženju odgovora na ova pitanja. Izdvojeno je nekoliko već održanih međunarodnih konferencija (Češka, Danska, Austrija, Njemačka) u razdoblju od 1990. do 1995. godine. Sve su one zaključene publikacijama koje prezentiraju najvažnije nalaze analiza tranzicijskih i integracijskih procesa i ističu brigu znanstvenika o mogućim problemima pri implementaciji novog makroekonomskog (tržišnog) okruženja. Iz tog razloga konferencija održana u Splitu u velikoj mjeri korespondira sa svjetskim tijekovima, a njezino je značenje utoliko veće jer predočuje opsežne analize koje omogućuju usporedbu između pojedinih zemalja. Uz komparativne podatke, koji su ključna praktična prednost organiziranja ovakvih skupova, jedna od očitijih značajki je, također, sučeljavanje mišljenja znanstvenika različitih disciplinarnih orijentacija. Ima li se na umu takva znanstvena interakcija, razložno je očekivati složenija sagledavanja i objašnjenja gospodarske povijesti bivših socijalističkih zemalja europskog Istoka. Modeli gospodarskog razvoja utoliko će imati naglašenije izvangospodarske činitelje i analizu njihovih posljedica za gospodarski rast i institucionalni razvoj.

U konkretnoj se socio-ekonomskoj analizi položaja Republike Hrvatske među drugim "tranzicijskim" zemljama, a poglavito uspješnog približavanja Europskoj uniji, kao ključeve uspjeha izdvaja prevladavanje centralno-planskog gospodarstva i orijentacija tržišnom gospodarstvu, privatizacija, poticanje kulture poduzetništva, poticanje programa razvoja malih i srednjih poduzeća, izgradivanje djelotvornog višestranačkog demokratskog sustava, poštivanje ljudskih prava. Specifičan položaj u kojemu se našla Hrvatska kao mlada država u gospodarskoj i društvenoj tranziciji, s lošim ekonomskim prilikama te dodatno opterećena posljedicama ratne katastrofe i nametnutog joj rata, međutim, prema mišljenju većeg broja autora, usporava posti-

zanje ovih ciljeva. To, naravno, utječe na polazište prema kojemu se tranzicijski procesi u Hrvatskoj odvijaju u bitno drugačijem gospodarskom, političkom, kulturnom i socijalnom okruženju od onog u kojem se nalaze ostale zemlje europskog Istoka. U jednom od poglavlja stoga se takva pozicija jasno izdvaja kao ključni nedostatak u usporedbi gospodarskih sustava. Naglašeno je da je ona jedna između nekolicine zemalja koje istodobno prolaze dva razvojna procesa, noseći se jednakom mjerom s troškovima i poteškoćama ratne obnove, kao i izbjegavanjem preživjelih značajki "pokojnoga" socijalističkog sustava i gospodarstva.

Polazeći od kulturnomodernizacijskih istraživanja i inovacije prisutne u tom okviru, i u ovom se zborniku na više mjesta pristupa kulturalnim vrijednostima i stavovima kao najprikladnijim pojmovima utemeljenja razlika u danim društvima i smišljanja strategija njihove upotrebe u analizama ekonomike.

Na samom kraju možemo samo reći da se prikazani zbornik dotiče krajnje izazovne tematike - najnovijih zbivanja u istočnoeuropskim društvima te da će, budući da je tiskan na engleskom jeziku, zacijelo biti zanimljiv i široj znanstvenoj publici, poglavito stoga jer ne okuplja analize samo jednog problema koji je spomenut u naslovu već je složeniji u pristupu određena čimbenika *Poduzeća u tranziciji*.

Nenad Karajić

DANI RUDIJA SUPEKA - GODIŠNJI SKUP HRVATSKOG SOCIOLOŠKOG DRUŠTVA

I ove se godine, 25. i 26. travnja, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održao tradicionalni skup Hrvatskog sociološkog društva "Dani Rudija Supeka", s temom "Zanat sociologa: primijenjena sociologija i hrvatsko društvo". Za simpozij je bilo prijavljeno 18 referata, a održano ih je 16.

Veliko svjetsko istraživanje vrijednosti koje se kontinuirano provodi u 83 države svijeta izvršeno je i na reprezentativnom uzorku hrvatske populacije krajem 1995. godine. Voditeljica projekta za Hrvatsku, Vesna Pusić, ovu je prigodu iskoristila za prezentaciju rezultata koji se odnose na demokratske vrijednosti u hrvatskom društvu. Polazeći od liberalno-demokratskih ideja, autorica na temelju 13 varijabli nastoji utvrditi kako građani Hrvatske percipiraju elemente demokracije u nas. Analiza varijance pokazala je da se grupe ispitanika različitih socijalnih, demografskih i kulturalno-vrijednosnih obilježja statistički značajno ne razlikuju u kritičnosti, dok multipla regresijska analiza kao prediktore percepcije demokratskih vrijednosti izdvaja stupanj obrazovanja i religioznost. Na temelju rezultata Vesna Pusić zaključuje da se Hrvatska nalazi u svojevrsnom preddemokratskom razdoblju u kojem su "čuvari" demokracije društva građani višeg stupnja obrazovanja i manje religiozni. Na kraju je izrazila i dozu optimizma uvjetovanu činjenicom da imovinski status nije prediktibilan kad se radi o kritičnosti prema demokratskim vrijednostima.

U radu Ivana Kuvačića, "O problemima postkomunističkog razvoja", naglašen je problem "elitnog ološa" koji se više-manje uspio infiltrirati u određene strukture vlasti u zemljama izašlim iz komunizma krajem prošlog i početkom ovog desetljeća. Od svih zemalja posebno je istaknuta Rusija sa svojim "elitnim ološem", jer u toj državi paralelno vladaju mafija i izabrana vlast.

I. Burić i S. Letica temom "Hrvatska javnost i Europa" ostavili su najjači dojam prvog dana skupa, čemu je pridonio i "napadački" nastup potonjeg. Nakon što je Burić iznio podatke istraživanja o stavu prema Europi u Hrvatskoj, Letica je iznio tezu o gotovo nevjerojatnoj eurofiliji Hrvata u ovom trenutku. S druge strane, hrvatska je elita izrazito eurofobna, što je suprotno odnosu prema Europskoj uniji u ostalim državama na kontinentu, gdje je elita jedan od najvećih zagovornika Europske unije, a prosječan građanin protivnik te ideje.

I. Tomić-Koludrović nastupila je temom "Odnos među spolovima : između mikro i ma-